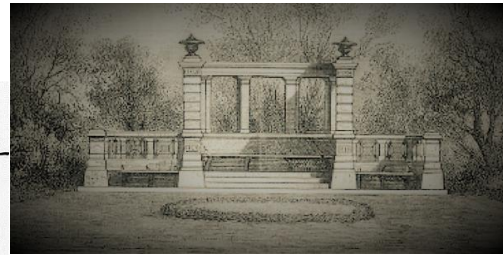

J.J. Cremer.

Jacob Jan (J.J.) Cremer (1827–1880) speelde een betekenisvolle, activerende rol rondom de oprichting van het Het Nederlandsch Tooneelverbond. Hoewel hij vandaag de dag vooral herinnerd wordt om zijn streekromans en zijn felle strijd tegen kinderarbeid (met zijn pamflet *Fabriekskinderen*), was hij destijds ook een gevierd toneelliefhebber en een van de populairste voordrachtskunstenaars van Nederland.

De historische context en de betekenis van zijn ingezonden brief in het *Algemeen Handelsblad* van 17 juli 1870 laten zich als volgt samenvatten:

www.jacobcremer.nl +1

De oprichting van het Toneelverbond (1870)

In de negentiende eeuw verkeerde het Nederlandse toneel in een diepe crisis. Het werd gedomineerd door exploitanten die enkel oog hadden voor winstbejag en makkelijk, goedkoop amusement. Acteurs kregen slecht betaald en er was nauwelijks sprake van artistieke kwaliteit of een gedegen opleiding.

Om het toneel uit dit "moeras van middelmatigheid" te trekken, werd in **1870 het Nederlandsch Tooneelverbond opgericht**. Het initiatief ontstond tijdens het Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres, waar cultuurdragers uit zowel Nederland als Vlaanderen (Noord en Zuid) de handen ineensloegen. Het doel was ambitieus:

- Het oprichten van een professionele **Toneelschool** (die later in Amsterdam haar deuren opende).
- Het uitgeven van een eigen vaktijdschrift (*Het Nederlandsch Tooneel*).
- Het verheffen van de smaak van het publiek en het stimuleren van kwalitatief hoogwaardig, oorspronkelijk Nederlands repertoire.

De rol van J.J. Cremer en de brief van 17 juli 1870

J.J. Cremer was nauw bij dit initiatief betrokken en werd in 1869 al aangesteld als commissielid van het Tooneelverbond in oprichting. Hij geloofde sterk dat theater een opvoedende en beschavende werking op het volk kon hebben.

Op **17 juli 1870** publiceerde hij een **ingezonden brief in het Algemeen Handelsblad** onder de titel *Nederlandsch toneel*. In dit schrijven gaf hij een nadere toelichting op de plannen van de commissie waarvan Cremer lid was.

Kort na deze brief verstoorde de Frans-Duitse Oorlog (die exact in diezelfde week in juli 1870 uitbrak) tijdelijk de publieke aandacht, maar de basis voor het Toneelverbond was gelegd. Hoewel de uiteindelijke droom van een stabiel, overkoepelend nationaal gezelschap via het verbond moeizaam verliep, plaveide de beweging wél de weg voor de latere professionalisering van de Toneelschool en de algehele theaterversnieuwing aan het einde van de negentiende eeuw.

www.jacobcremer.nl

Laatst bijgewerkt: 6 september 2026.

www.jacobcremer.nl